

PORTFÓLIÓ

(Kolozsi Orsolya)

ÖNÁLLÓ KÖTET

Kolozsi Orsolya: **A szöveg árnyéka**. Kortárs Könyvkiadó, 2011. (szerk.: Erős Kinga)

Kolozsi Orsolya: **Olvasónézet**. Előretolt Helyőrség Könyvkiadó, 2019. (Szerk.: Smid Róbert)

TANULMÁNYOK

Kötetben:

Marlyi tézisek. Erdély Miklós művészetelmélete és Kant teóriája a fenségesről

In: Né/ma? Tanulmányok a magyar neoavangárd köréből. (Szerk.: Deréky Pál és Müllner András) Ráció Kiadó, 2004. 78-85.o.

Három nemzedék

In: Végel-Symposion. Végel László műveiről. (Szerk.: Virág Zoltán) Kijárat Kiadó, 2005. 85-94.o.

„Szó szerinti vagy torzított formában.”

(Mészöly- és Nádas-idézetek Kiss Ottó Javrik könyve című regényében)

In: Köszöntésformák. Iliá Mihály Tanár Urat köszöntik tanítványai.

(Szerk.: Ócsai Éva – UrbanikTímea)

Pompeji, Szeged, 2005. 126-132.o.

Figyelő tekintet

(Mészöly Miklós Film című regényének és Samuel Beckett azonos című forgatókönyvének közös vonásai)

In: Modern-magyar-irodalom-történet. Tiszatáj Kiadó, Szeged, 2006. 168-183.o.

Fasírtban az olvasóval

(Hajnóczy Péter A parancs című kisregénye és a hypomnémataalakzata)

In: Da capoalfine. Hajnóczy-tanulmányok II. Lectum Kiadó, 2008. 115-133.o.

Szócikkek az MMA Kortárs Irodalmi Lexikon c. kiadványában:

Erdély Miklós: Kollapszus orv.

Tar Sándor: A mi utcánk (<https://www.mmalexikon.hu/kategoria/irodalom/a-mi-utcank>)

Tar Sándor: A 6714-es személy (<https://www.mmalexikon.hu/kategoria/irodalom/a-6714-es-szemely>)

Balaskó Jenő: Mini ciklon

Darvasi László: A veinhageni rózsabokrok

Darvasi László: A könnyemutatványosok legendája

Darvasi László: Trapiti

Darvasi László: Virágzabálók

Krasznahorkai László: Sátántangó

Krasznahorkai László: Az ellenállás melankóliája

Krasznahorkai László: Északról hegy, Délről Tó, Nyugatról utak, Keletről folyó

Krasznahorkai László: Seiobo járt odalent

Krasznahorkai László: Báró Wenckheim hazatér

Bánki Éva: Esőváros

Folyóiratban:

Kinek a hangja? (Kovács András Ferenc: Weöresiáda. Váteszi szózat utókoromhoz)
Tiszatáj, 2004/12.

„...tisztáznom kellene, csak úgy magamnak...” (Tandori és Beckett)
Forrás, 2005/1.

Egy zsácutca és helybenjáró hősei
(A tér szerepe Tar Sándor A mi utcánk című kötetében)
In: Kalligram, 2013. május

Külföldi folyóiratban:

Beckett and Descartes (The influence of Descartes' philosophy on the first part of Beckett's *Molloy*).

In: TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften. No. 16/2005.

WWW: http://www.inst.at/trans/16Nr/04_3/kolozsi16.htm

KRITIKÁK:

Minden lehetséges (Podmaniczky Szilárd: Két kézzel búcsúzik a leopárd)
Forrás, 2003/4.

Variációk bolyongásra (Podmaniczky Szilárd: Időntúli hétméteres)
Tiszatáj, 2005/5.

A gyerek szerint a világ (Rakovszky Zsuzsa: A hullócsillag éve)
Tiszatáj, 2005/10.

A kritikus szemlélet biztonsága (Fragó Kornélia: Kultúrák és narratívák)
Tiszatáj, 2006/5.

A megismerés tragikomédiája (Samuel Beckett: Watt)
Tiszatáj, 2006/6.

Aaron Blumm vadul hajt (Aaron Blumm: Csáth kocsit hajt)
Híd, 2006/10.

Törzsökös idegenek (Kovács András Ferenc: Hazatérés Hellászból-Kavafisz átiratok)
Tiszatáj, 2006/12.

Egy szólam több hangon (Szakács István: Törtétek dolgok)
Irodalmi Jelen, 2006/12.

Vonalháló, veszteség (Tóth Krisztina: Vonalkód)
Bárka, 2007/1.

„Cuore, amici” (Kőrösi Zoltán: Milyen egy női mell?)
Forrás, 2007/2.

Sötétségről, szeretettel (Ámosz Oz: Sötétségről, szeretetről)
Új Könyvpiac, 2007/1.

A „kitanult látás” mellőzése (Podmaniczky Szilárd: Idegpályáim emlékezete)
Bárka, 2007/2.

Az iskolás Weöres
Új Könyvpiac, 2007/4.

Tapogatózás. (Mihancsik Zsófia: Nincs mennyezet, nincs földem. Beszélgetés Nádas Péterrel)
Forrás, 2007/4.

Tolle, lege. (Garaczi László: Metaxa)
Irodalmi Jelen, 2007/5.

A mesélés ereje. (Gion Nándor: Latroknak is játszott)
Új Könyvpiac, 2007/6.

Posztmodern görbe tükörben (Nagy Koppány Zsolt: Jozefát úr, avagy a regénykedés)
Tiszatáj 2007/8.

A ködlovag befogadása(Hajnóczy Péter összegyűjtött írásai)
Új Könyvpiac, 2007/9.

„...a világ mutatóvanyossátrának kakasülőjén...” (Takács Zsuzsa: A megtévesztő külsejű vendég)
Híd, 2007/9.

Egymást keresztező sorsok. (Háy János: A gyerek)
Forrás, 2007/11.

Arachné hálója. (Márton László: Minerva búvóhelye)
Tiszatáj, 2007/10.

A regény bőrébe bújt vers (Berniczky Éva: Méhe nélkül a bába)
Bárka, 2007/5.

Haza a hagyományban? (Orcsik Roland: Holdnak, Arccal)
Híd, 2007/10.

Hibátlan arányok (A Magvető Kiadó Novellárium sorozatáról)
Új Könyvpiac, 2007/11.

A huszadik század a gangról nézve (Békés Pál: Semmi baj; Csikágó)
Bárka, 2008/05.

Ferdinandy György: A bolondok királya
Kortárs, 2008/7-8.

A szikárság háttere (Mészöly Miklós: Műhelynaplók)
Tiszatáj, 2008/8.

A megfoghatatlan szépség (Krasznahorkai László: Seiobo járt odalent)
Bárka, 2009/1.

A képzelet végtelen kertjének virágai (Darvasi László: Virágzabálók)
Bárka, 2009/06.

Egymást keresztező sorsok (Závada Pál: Idegen testünk)
Tiszatáj, 2009/7.

Villányi László: Valaki majd
Kortárs, 2009/9.

Egy tabáni „szarvasgomba” (Kerékgyártó István: Trüffel Milán)
Bárka, 2010/4.

Önmagába szorult kérdező (Szalai Zsolt: idetett valaki)
Műhely, 2010/4.

Testek vagyunk. (Király Kinga Júlia: A test hangjai)
Új Könyvpiac, 2011. július-augusztus

Változó állandóság (László Noémi: Papírhajó)
Kortárs, 2011/1.

Futóhomok (Csehy Zoltán: Homokvihár)
Műhely, 2011/3.

(Ki)sodródás (Egressy Zoltán: Szaggatott vonal)
Bárka, 2011/4.

Családi legendárium (Greccsó Krisztián: Mellettem elférsz)
Tiszatáj, 2011/8.

Nyitott kérdések (Vörös István: A Kant utca végén)
Műhely, 2012/4.

A mese varázsa (Péterfy Gergely: Az örök völgy)
Kalligram, 2012/10.

Bátorságpróba (Darvasi László: Vándorló sírok)
Kalligram, 2013/1.

Magány és havasok (Vida Gábor: A kétely meg a hiába)
Kalligram, 2013/2.

A honvág könyve (Oravecz Imre: Kaliforniai fürj)
Bárka, 2013/4.

Lejtmenet (Kerékgyártó István: Rükverc)
Tiszatáj, 2013/5.

Cukorba mártott történelem (Fehér Béla: Kossuthkifli)
Kortárs, 2013/5.

A gyáva szív és a boldogság (Cserna-Szabó András: Szíved helyén épül már a halálcsillag)
Kalligram, 2013/6.

Véletlenek vagy választások (Kőrösi Zoltán: Magyarika)
Kalligram, 2013/7-8.

Megszállott kérdező (Krasznahorkai László: Megy a világ)
Kalligram, 2013/9.

A magány és a számok (Borbély Szilárd: Nincstelenség)
Kortárs, 2013/11.

Finomság és erő (Tóth Krisztina: Akvárium)
Kalligram, 2013/12.

Egymásra író sorsok (Flóri Anna: Érkezési oldal)
Könyvesblog, 2013.

Olvasó a vízben (Lanczkor Gábor: Folyamisten)
Litera, 2014 szeptember 13.

A szerelem tájai (Greccsó Krisztián: Megyek utánad)
Bárka, 2014/9.

élekrájzba csomagolt korrajz (Tompá Andrea: Fejtől s lábtól)
Litera, 2014. november 29.

Szilánkokká pattant évtizedek (Rakovszky Zsuzsa: Szilánkok)
Kalligram, 2015/1.

Kezdetben vala a futball (Gazdag József: Egy futballfüggő naplójából)
kortarsonlie, 2015. 06.01.

Sziszüphoszi sorsok (Szilasi László: A harmadik híd)
Litera, 2015 július 3.

A brutális üresség regénye (Totth Benedek: Holtverseny)
Bárka, 2015/2.

Az átmenet(ek) nehézségei (Dragomán György: Máglya)
Kalligram, 2015/5.

Az idegenség botránya (Péterfy Gergely: Kitömött barbár)
Bárka, 2015/1.

Felnőni (Kiss László: Ki mondta, hogy jó volt)
Tiszatáj Online 2015. 09.08.

Adatokba fulladó életrajz (Spiró György: Diabolina)
Kalligram, 2015/10.

A magány változatai (Darvasi László: Isten. Haza. Csal.)
Bárka, 2016/2.

Személyes tér (Szaniszló Judit: Beenged)
Bárka, 2016/4.

A szóhordó (Darvasi László: Taligás)
Kalligram, 2016/9.

(Ön)analízis (Bartis Attila: A vége)
Kalligram, 2016/1.

A melankólia végtelen tájai (Tóth Krisztina: Világadapter)
Bárka, 2016/6.

Megtartó nők (Ugron Zsolna: Hollóasszony)
Bárka, 2017/2.

Az apokalipszis táncosai (Kiss Judit Ágnes: A halál milongát táncol)
Bárka, 2017/5.

Hiányzó ösvények (Rakovszky Zsuzsa: Célia)
Kortárs, 2017/11.

A test beszél (Szöllősi Mátyás: Váltóáram)
Kalligram, 2018/1. (január)

Egy „forradalmi hős”(Potozky László: Égéstermék)
Pannon Tükör, 2018/1.

Pusztulás gyerekszemmel (Totth Benedek: Az utolsó utáni háború)
Bárka, 2018/1.

(Benedek Szabolcs: A fiumei cápa)
Kortárs Online, 2018/3.

(Spiró György: Kőbéka)
Kortárs, 2018/6.

Az elágazó ösvények sivataga (RobertoBolano: 2666)
Kalligram, 2018/4.

Sötét jóslat (SayfoOmar: Allah tágas földje)
Bárka, 2018/3.

Elek Tibor: Grendel Lajos

Kortárs, 2018/10.

Az időről (Krusovszky Dénes: Aki már nem leszünk sosem)

Kalligram, 2018/10.

Hazatérés vagy elindulás? (Oravecz Imre: Ókontri)

Kalligram, 2018/9.

Századfordulós akcióregény (Pataki Tamás: Murokffyban vérré válik az abszint és lóvá teszi az ördögöt)

Bárka, 2018/5.

(Szeifert Natália: Az altató szerekről)

Kortárs, 2018/07-08.

Egy nagy de (Vida Gábor: Egy dadogás története)

Pannon Tükör, 2018/3.

Végteles keresés (Szöllősi Mátyás: Simon Péter)

Bárka, 2019/2.

„szóalapú tájkép” (Szálinger Balázs: 361)

Pannon Tükör, 2018/6.

Bálint Tamás: Hibalista

Kortárs, 2018/10.

Gál Soma: Sármesék

Kortárs, 2018/10.

A balladák vége (Muszka Sándor: Szégyen)

Bárka, 2019/1.

(Acsai Roland: Csonthavazás)

Kortárs, 2019/3.

Bölcséleti krimi avagy a bátorság könyve (Milbacher Róbert: Léleknyavalyák)

Kalligram, 2019/3.

Mindennapi mágnesek (Mán-Várhegyi Réka: Mágneshegy)

Kalligram, 2019/4.

(Papp-Zakor Ilka: Az utolsó állatkert)

Kortárs, 2019/4.

Kizárva és/vagy bezárva (Mécs Anna: Gyerekzár)

Pannon Tükör, 2019/2.

Cinizmus és ártatlanság (Mucha Dorka: Puncs)
Pannon Tükör, 2019/4.

Nyelvi mimikri (Szendi Nóra: természetes lustaság)
Kalligram, 2019/5.

Bodor Ádám: Sehol
Kortárs, 2019/7-8.

Karcolatok a Kék Acélból (Juhász Tibor: Salgó blues)
Tiszatáj, 2019/7-8.

Dékány Dávid: Dolgok C-nek
Kortárs, 2019/10.

Egressy Zoltán: Hold on
Kortárs, 2019/11.

Napok és másnapok (Mesterházy Balázs: Gesztenye placc)
Tiszatáj, 2020/1.

A magyar Faust képtelen kalandjai (Győrei-Schlachtovszky: Magyariné szeretője)
Kalligram, 2020/2.

Darvasi László: Magyar sellő
Kortárs, 2020/4.

Patyik Fedon mindig nyitott kabátja (Regős Mátyás: Patyik Fedon élete)
Bárka, 2020/2.

Sodródni egyre csak kifelé (Solymosi Bálint: Vakrepülés)
Pannon Tükör, 2020/2.

Közel hajolni a honvágyhoz (Tompa Andrea: Haza)
Bárka, 2020/5.

Irodalmi iránytű (Az év novellái 2020)
Országút, 2020. augusztus 18.

Életfogytig tartó ragaszkodás (Szilasi László: Kései házasság)
Pannon Tükör, 2020/4.

Elmecsapda (Kontra Ferenc: Lepkefogó)
Országút, 2020. november 8.

Nagy Gerzson: Délután apámmal
Kortárs, 2021/1.

Az alkotás mint terápia (Tamás Zsuzsa: Tövismozaik)

Pannon Tükör, 2021/1.

Permanens világvége (Selyem Zsuzsa: Az első világvége, amit együtt töltöttünk)
Műút, 2020. december (076)

Zárva, mégis nyitva (Linn Skaber: A szívem egy bezárt bódé)
IGYIC Mesecentrum blog, 2020. december 29.

Egy pompás olvasó (Károlyi Csaba: Pompás hely)
Tiszatáj, 2021/1.

Az értelem fénye és a világ sötét sarkai (Szilágyi István: Messze túl a láthatáron)
Bárka, 2021/1.

Kolozsi Orsolya

EGYZSÁKUTCA ÉS HELYBENJÁRÓ HŐSEI

A tér szerepe Tar Sándor *A mi utcánk* című kötetében

„A mi utcánkban por van, szegénység, és
egy csomó félbehagyott álmom, élet...”

A mai magyar irodalmi kritika és irodalomtörténet-írás egyik legfontosabb adóssága Tar Sándor életművének feldolgozása. Bár úgy tűnik, teljes a konszenzus a szerző kvalitásait illetően, mégis feltűnő hallgatás övezi ezt a korán lezárult, így nem is túlságosan nagy terjedelmű korpuszt. Nemhogy monográfia nem készült eddig, de a hosszabb, részletesebb tanulmányok, szövegelemzések is hiányoznak. Ugyan jó néhány kritika és beszélgetés akad, mely ötleteket vázol fel, irányokat jelöl, ezek szinte mindegyike kibontatlan maradt. Irodalmunk legfontosabb véleményformálói, közösségei nem csak abban értenek egyet, hogy Tar Sándor jelentős író, de az életműve körül kialakult, szinte üvöltő hallgatás okait is nagy egyetértésben határozzák meg. Az egyik ilyen, sokat emlegetett ok egyértelműen az író életrajzához kötődik: az 1998-ban napvilágra került ügynökműlt talán egy generáció számára teszi tabuvá az írásokhoz való közeledést. Másik érv az írások, a kötetek közötti színvonal-ingadozás, egyenetlenség. Harmadik – és egyben legerősebbnek látszó – ok a Tar-szövegek „korszerűtlensége”, a kortárs szövegalakító eljárásoktól való eltérése. A nyolcvanas-kilencvenes évek domináns irodalomelméleti diskurzusai egyszerűen képtelenek voltak fogást találni ezeken a látszólag teljesen egyszerű, áttetsző szövegeken. Az ún. szövegirodalom térnyerése közepette felbukkant szociografikus, realista jellegű irodalomhoz egész egyszerűen nem volt fegyvertár, s meglehet, azóta sincs.

A mi utcánk kapcsán, az egyértelműen pozitív kritikai visszhang egyik hangjaként Szilasi László jegyezte meg a következőket: „Ha az ember Tar Sándort olvas, apránként elfelejti, mert a szöveg elfeledteti vele mindazt, amit az irodalomról általában tudni vélt, és azt gondolja: ez a beszéd, a többi csak maki-maki. Nyitott szemmel belebámul az iszonyatba, eltöpreng azon, hogy valójában miért is gondolja annak, hogy mindezt hogyan nem vette észre eddig, meg hogy hogyan nézheti ezt valaki folyamatosan, higgadt, pontos kitartással, majd

próbálja elhinni, de nagyon erősen, hogy mindez mégiscsak fikció, hogy nem része a való világnak. De akkor már késő.”¹ Az idézett kritika a lényegre tapint, kiválóan megragadja azt a döbbenetet, mellyel a Tar-szövegek olvasása során találkozunk. Azt az élményt, mely megtorpanásra késztet, szinte megbénít és a katarzis közepette már-már képtelenné tesz az elemzésre. Mégis, túljutva ezen az érzésen, meg kell kísérelni az elemzést, kis távolságot tartva meg kell vizsgálni ezeket a szövegeket higgadtan, alaposan, tudományosabb eszközökkel is. Bár Tar Sándor szövegei nem feltűnően teoretikusak, mégis védhető Kemény István megállapítása, mely szerint „ez raffináltabb realizmus, mint első pillantásra gondolnánk.”²

Az 1995-ben megjelent, *A mi utcánk* című kötet a korpusz legerősebb darabjai közül való. Szilágyi Zsófia szerint „A csúcsidőszak Tarnál egyértelműen a nyolcvanas évek vége, a kilencvenes évek eleje.”³ Erre az időre érnek be Tar írásai, de még nem esnek szét, mint a lelepleződése után íródott szövegek. *A mi utcánk* – talán kijelenthető – a kilencvenes évek magyar prózájának egyik alapköteté. Több kritika üdvözli, többek között Kemény István, Keresztury Tibor, Angyalosi Gergely, a már említett Szilasi László írásai⁴ is fontos meglátásokat, elemzési szempontokat vázolnak fel, majd néhány, már a tanulmány irányába elmozduló írás⁵ is megjelenik. Ezen írások mindegyike reflektál arra, hogy Tar milyen szuggesztívan képes megidézni a vidéki munkások rendszerváltás utáni lecsúszását, hogy milyen sokat tud a peremhelyzetben való létezésről és mennyire hitelesen képes ezt megjeleníteni. Mindenki elidőzik a műfaji kérdésnél is, azaz arra keresi a választ, regényként, novellafüzérként olvasható-e inkább a szöveg. Felfigyelnek az elbeszélésmódra is, mely egy többes szám első személyű narráción alapul, s mely függő beszédként magába olvasztja a különböző szereplők megszólalásait. A felsoroltakon túl a szociográfiai, realista jelleggel, a figurák személyiségével, a bibliai motívumokkal vagy akár a közeg által beszélt nyelvvel egyaránt lehetne foglalkozni, de az alábbiakban, némileg szűkítve a perspektívát, egy olyan sajátásra fókuszálnék, mely az egész életműben fontos szerepet kap, *A mi utcánkban* pedig kiemelkedően hangsúlyos, nevezetesen a tér jelentőségére.

A tér problematikája különösen nagy hangsúlyt kapott az utóbbi évtizedek

¹Szilasi László: MagyarNarancs, 1995. július 13. 35.o.

²Kemény István: A vegetálás szépsége. Alföld, 1996/5.

³Gonosz történetek. Péntek Ádám beszélgetése Szilágyi Zsófiával és Horváth Csabával. Újnautilus 2011. február. (<http://ujnautilus.info/gonosz-tortenetek/>)

⁴ Kemény István: A vegetálás szépsége. Alföld, 1996/5.

Keresztury Tibor: Nekünk már késő. In: Uő.: Kételyek kora. Magvető Kiadó, Budapest, 2002.

Szilasi László: MagyarNarancs, 1995. július 13.

Angyalosi Gergely: Könnyek és röhögés. Határ, 1995/5-6.

⁵Ld. Kálai Sándor több tanulmánya.

esztétikájában, s természetesen az irodalom, a különböző irodalomelméletek, interpretációs stratégiák sem maradtak érintetlenek az ún. *spatial turn*, azaz téri fordulat hatásaitól. A kultúrakutatás, a különböző művészeti ágak interpretációi váratlanul felismerték a tér jelentőségét, jelentésképző szerepét, azt, hogy gondolkodásunk, kultúránk és társadalmunk nem csak időbe, hanem térbe is ágyazott, s mint ilyen alapvetően meghatározza mentális konstrukcióinkat, így vizsgálatától nem szerencsés, vagy inkább lehetetlen eltekinteni. A lényegét Merleau Ponty sokat idézett, programadónak tekinthető mondata ragadja meg kiválóan: „A tér nem egy olyan közeg, amelyben elrendeződnek a dolgok, hanem médium, mely által elrendeződnek a dolgok.” Jelen elemzés természetesen nem vállalkozhat ennek a kulturális, filozófiai fordulatnak átfogó, de még vázlatos bemutatására sem. Mindössze rá kívánt mutatni arra, hogy nagyon erős elméleti háttere van annak, hogy a tér az elmúlt időszakban ilyen kiemelt szerepet kapott. Ez a hirtelen feléledt figyelem az irodalomra is hatással volt, a különböző interpretációk sokkal nagyobb figyelmet szenteltek – és szentelnek azóta is – a térnek a fikciós szövegekben is. Thomka Beáta – miközben a hagyományos, metonimikus narratív logika metaforikussá válásáról beszél – ezt így fogalmazza meg: „A prózai elbeszélésben megjelenő alternatív logika és a kronológia ellensúlyozása a narrációban a téridőket is átalakítja. A locusok a valóságosság, az esemény sor helyszíne, háttérfunkciót betöltő, közömbös világalkotó elemek státusától eltávolodva lényeges világalkotó, értelemalkotó tényezőkké váltak.”⁶ A fikcionalitás terét vizsgálva Faragó Kornélia is hasonló következtetésre jut: „A térkomponens jelentéstani megterheltsége lényeges mértékben nő, amint a regény olyan világteremtő elemekké avatja a tereket és a spaciális konnotációkat, amelyek jelentésmezejét nem a szociológiai, hanem az ontológiai mozzanatok alakítják.”⁷ Amint a humán tudományokban, a filozófiában középpontba kerül a tér problematikája, úgy az irodalom, elsősorban a prózai alkotások is elkezdnek nagyobb figyelmet szentelni neki, s ennek hatására az irodalomelmélet is reagál a kérdésre. A „semmiből” hirtelen előlép a tér és poétikai relevanciára tesz szert. Hogy Tar Sándor tudatosan vagy teljesen véletlenül reagált erre a jelenségre, nem igazán fontos. Lényeg az, hogy *A mi utcánk* esetében egyértelmű, hogy a tér, a címben jelölt utca sokkal több, mint egyszerű közeg, referenciális háttér.

A Beszélőben megjelent szövegek kötetbe szervezéskor *A mi utcánk* címet kapták, mely már önmagában is jelzi a tér kiemelt, jelentésszervező szerepét. Egy utca lesz itt a legfontosabb helyszín, sőt talán nem is csak legfontosabb helyszín, hanem címszereplő. Egy

⁶Thomka Beáta: Tényelv és temporalitás. In: Uő.: Beszél egy hang. Kijárat Kiadó, Budapest, 2001. 88.o.

⁷Faragó Kornélia: A fikcionalitás tere. In: Uő.: Térirányok, távolságok. Forum Könyvkiadó, 2001. 43.o.

utca, mely „harminc-negyven ház a falu szélén, az elején kocsmá és buszmegálló, lakóinak fele nyugdíjas vagy munkanélküli segélyből él, azt se tudják, hogyan.”⁸ Az utca neve korábban Ságvári, majd Radnóti, de mindenki csak Görbe utcaként ismeri. A félig kész, sok esetben kalyibává amortizált épületek nem viselnek házsámokat sem, a postás és a helyiek ismernek itt mindenkit, más meg erre úgysem jár. Az alig egy kilométernyi, aszfalt nélküli utca egy domboldalon terül el, eredetileg egy patakig ereszkedett, de a patak már eltűnt, csak bozót van a helyén. Az Alföldre lokalizálható falu kis utcájában csupán két fa van, az egyik egy Bélának nevezett akácfa. Az utca elején található buszmegálló jelenti az összeköttetést a közeli várossal, Debrecennel, de mivel a lakók nagy része munkanélküli, nem igazán mozdul innen senki. Az utca végénél megy el a vonat, de ez is csak egy nap háromszor, hogy az elhagyatott, világvégi hely kietlenségét, kapcsolatok nélkülségét még jobban kiemelje. A Görbe utca ráadásul nem csak a falu legszélső utcája, hanem egy feltúrt, gödrös rét el is választja attól, az itt élők a periféria emberei, egzisztenciái, nem kérdés. Az utca elesett, szükségtelenné váló, sok esetben véglényként vegetáló lakói furcsa közösséget alkotnak, melyet leginkább az utca négy kocsmája, alkoholfogyasztásra alkalmas boltja köt össze. A Misi presszó, Sarkadi Piroška borkimérése, Pintér kocsmája, valamint a helyi kisbolt. Ide járnak inni, cigarettázni, beszélgetni az utca lakói, jobbára azért, hogy ne legyenek egyedül, meg hogy elfogyasszák a körülmények túléléséhez szükséges alkoholmennyiséget. Ez a nem kevés alkohol az egyetlen alternatíva, menekülési útvonal a kibírhatatlan valóságból.

Az utca legfontosabb jellemzőinek felvázolása után érdemes megnézni mi mindennel hozható összefüggésbe ez a jól körülhatárolható tér azon túl, hogy konkrét helyszínt ad a szövegek történéseinek. Egyik legfontosabb funkciója egyértelműen a szerkezet létrehozásában keresendő. *A mi utcánk* elbeszéléseit ugyanis az a sajátság fűzi egybe, hogy a történetek szereplői mind az utca lakói és a történések nagy része (leszámítva a múlt egy-egy epizódját) ebben az utcában játszódik. A sokat firtatott kérdésnek (olvasható-e regényként, de legalábbis novellafüzérként ez az elbeszéléskötet?) ez a strukturális megoldás ad alapot. A Görbe utca nyomorban és kiszolgáltatottságában rokon figuráit az együttélés, az egy helyszínen való vegetálás képes valamiféle közösséggé alakítani. A visszatérő szereplők, történések úgy képesek rendbe szerveződni, az olvasó számára összeállni, hogy az utca adja hozzá az alapot. Vida bácsit, Hesz Jancsit, Ocsenást, Sudákot, Dorogit és a többieket persze nem csak az egy utcában való lét köti össze, hanem kilátástalan életük, de mivel egy azon utcában viselik ezeket a hasonló sorsokat, ez az utca is azt fogja jelenteni, amit a benne lakók. Metaforájává,

⁸Tar Sándor: *A mi utcánk*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1995. 5.o.

szimbólumává válik az alkoholizmusnak, a lesüllyedtségnek, a teljes reménytelenségnek. Nem véletlen, hogy ebbe az utcába nem költözik más, csak aki vegetálni jön ide, hiszen ez valójában egy társadalmi elfekvő. A Tar-kötet utcája tehát a történések háttere, ugyanakkor strukturáló elv és metafora is egyben.

A megszokott eljárásokhoz képest talán furcsa lehet, hogy a tér kapja a legfontosabb összetartó funkciót, hiszen ezt a szerepet legtöbbször az idő, a kronológia tölti be. Azonban a kötet elbeszélései által bemutatott történések egymáshoz való viszonyát vizsgálva látható, hogy itt nem az idő a főszerep. Vannak ugyan események (pl. az öreg Vida tüdőbeteg fiának halála, temetése, a katolikus pap ásatásai stb.) melyeket sorrendbe tudunk rendezni, de a legtöbb szöveg történetéről nem derül ki pontosan, hogy a többi esemény között hol az időbeli helye, az egyértelmű sorrend felrajzolása, visszakövetkeztetése nem lehetséges. Az idő és a tér „párharcát” ezúttal egyértelműen a tér nyeri. A Tar Sándor világához sok tekintetben hasonló Bodor Ádám szövegeinek kiváló ismerője, Pozsvai Györgyi így fogalmaz *A Sinistra körzet* tér- és időszerkezete közötti viszonyt vizsgálva: „A zárt és állandó tér magához bilincseli az időt. Azaz a helyszín azonossága és változatlansága megbolygatja a linearitást, s így a tér, a kör(zet) formájához alakul: íve magába zárul. A tempus a locussal lesz egyenértékű. Ilyenképpen a teleologikusságtól, a finalitástól a világ eleve meg van fosztva. Akiúttalanság állapota a térségre vetül.”⁹ Bár e sorok egy másik szövegre vonatkoznak, megállapításaik *A mi utcánkra* nézve is tökéletesen igazak, eltekintve természetesen az utca és a körzet alakjának nyilvánvaló eltérésétől. Az állandó, a fikció keretein belül soha el nem hagyott helyszínen megáll az idő, nem telik és nem múlik, nem tart semerre. Igaz itt nem körszerűen zárul magába, mint Bodor körzeténél, hiszen az utca egyenes, de mivel ez egy sehova nem tartó, sehonnan nem induló zárvány-szerű zsákutca, a teleologikusság metaforájaként ez sem működtethető. Épp ellenkezőleg: a célnélküliség szimbóluma lesz az utca formája, kezdet- és végnélkülisége. A Görbe utca lakói mintha kiestek volna az időből, bár múltjuk általában van, jövőjük soha nincs. A szépreményű, boldog életre készülő gyári munkások, nagy tervekkel, esetleg szép emlékekkel érkeznek ide, de ez az utca foglyul ejti őket, elveszi a jövőt. Befogadja a perifériára sodródottakat, de cserébe nem ígér semmit, teret ad, de időt, reményt, előrehaladást nem. Érdekes, hogy az utca, melynek elején egy buszmegálló van (ide érkezni lehet), vasúti síneknél végződik, ami akár a halál metaforája is lehetne, de a helyzet nem ilyen egyértelmű. A *Doroginé Mancika* című elbeszélés címszereplője egyik délután szépen felöltözik és kifekszik a sínekre, feltehetően öngyilkossági szándékkal. Az utca kocsmáiban téma is ez, mégsem tesz senki

⁹Pozsvai Györgyi: Bodor Ádám. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1998. 151.o.

semmit, hiszen jól tudják, itt csak napi három vonat halad át, s mivel a legutolsó, a negyed hatos is elment már, jó darabig nincs mitől félni: „És otthagya? Nem is húzta el onnan, kérdezte Piroska néni, még elüti a vonat! Az már elment...”¹⁰ Doroginét aztán az ura viszi haza, a megaláztatáson túl nem esik baja, mintha ez is azt sugallná, hogy ebből a nyomorúságos létből a halál sem vezethet ki, s noha mindenki erre vár, mégis végigélik, ami adatott. Az utca egy csapdaszerű tér, mely lakóit és az időt is megállítja, valamiféle kilátástalan változatlanságba vagy éppen mozdulatlanságba dermeszti.

A Görbe utca mint egy mágnes tarja meg az oda vetődőket és nem engedi tovább, kiszakítva őket az időből. A statikusság és mozdulatlanság tere ez, mely nem ad menekülési lehetőséget, hacsak nem az alkohol „mámorát”, mely természetesen egyre kevésbé mámor, sokkal inkább létszükséglet. Az utcán belül kiemelt fontosságú helyek azok, ahol alkoholhoz lehet jutni, ahol el lehet időzni kicsit a többiek társaságában, ami valamiféle menedéket, második otthonot, sőt sokszor az otthonnál is biztonságosabb oltalmat biztosít. A kisbolt, de elsősorban a Misi presszó és Piroska néni talponállója jelentik azokat a helyeket, melyek mintha szabadulási pontok lennének ebben a kiúttalanságban. A különböző helyszínek, terek tipizálását is megkísérlő Faragó Kornélia a következőket jegyzi meg a kocsmákról: „A kocsmá zárt térként (...) olyan szociopetális térformaként fogható fel, amely nem zárja ki a külvilág hatásait.”¹¹ Az utca nyitott teréhez képest ez egy zárt tér, mely azonban nyitottságot is képvisel, hiszen kapcsolatban van a külvilággal, oda - elvileg - bármikor, bárki beléphet (szemben az otthonnal). A szociopetális terek jellemzője, hogy a magán- és a közterek egyfajta keverékeként léteznek, s ilyenformán kevésbé bensőségesek, mint a házak, lakások tere, mely nem nyitott bárki számára. *A mi utcánk* szereplői mégis ide menekülnek otthonaikból, melyek nem képesek betölteni az otthonok hagyományos funkcióit.

A magánszféra itt többnyire nem csak fizikai, hanem mentális szempontból is élhetetlen. Az utca „kopár, rendezetlen, piszkos udvarokkal, legyekkel, bűzlő trágyahalmok, klozetok ajtó nélkül, az új házak is ott hivalkodnak egy-egy szemétdomb tetején, a legtöbb vakolatlan, az ablakok berakva téglával...”¹² A reménytelenség utcájában az otthonok is sivárak, üresek, boldogtalanok. Vagy régi vályogviskók vagy hatalmasra tervezett, de félbehagyott, sokszor víz és fűtés nélküli házak ezek, melyekben vagy van valaki, akitől az ott lakó szabadulni igyekszik (anyósa, veje, halálos beteg fia, magatehetetlen felesége stb.), vagy egyszerűen csak azért menekül, mert képtelen maga maradni valamikori reményei, félbehagyott

¹⁰A mi utcánk, 30.o.

¹¹Thomka Beáta: Térelvű motívumformálás a toposz-nyelvben. In: Térirányok, távolságok. 115.o.

¹²A mi utcánk. 61.o.

sorsának romjai között. A magánszféra nem képes menedéket nyújtani, elzárni a boldogtalanságtól a szubjektumot. Éppen azért – és ez rendkívül fontos egy térszemponitú elemzésnél – mert a boldogtalanság és a keserűség nem kívülről, hanem belülről emészti itt áldozatait. A kint és a bent között nincs is valódi oppozíció itt, ahol már nincs menekvés semerre. Az ellentétpár is értelmét veszti, bezárkózhatnak vagy „kimenekülhetnek” a világba – egyik sem segít.

A korábban már tárgyalt statikusság, a kimerevült idő, a tér szinte egyneművé, homogénné válása még egy kérdést felvet. Az irodalmi hősök között rendkívül gyakori figurák a különböző vándorok. Azok a szereplők, akik megérkeznek, elindulnak, különböző helyeket járnak be, tapasztalatokat szereznek és változnak. Az utazás kronotoposza nem csak egy térben, időben történő mozgást jelent, hanem ezzel együtt jellemfejlődést, (ön)megértést, sorsok változását, tehát az epikus szövegek minden szegmensére kihat. De Tar Sándor szövege mintha éppen ennek a jól ismert típusnak, az úton lét és az utazás metaforájának ellentétét igyekezne kidolgozni. Hősei tulajdonképpen anti-vándorok, olyan emberek, akik legfeljebb érkezik valahonnan, de nem mennek tovább, megkötnek a poros utcában. Ha van a szereplőknek vándor-típusa, akkor Tar figurái a helyben maradás hősei. S ha a vándorláshoz az önmegismerés, a terek bejárásából, a Másikkal való szembesülésből az önmagunkhoz való eljutás képzelet társul, akkor a helybenjáró hősök azok, akik nem jutnak el sehová, így önmagukhoz sem. Ahogyan a szereplőket körbevevő külső tér sivár és üres, úgy a bennük lévő belső „térről” is elmondható ugyanez. A hozzájuk kapcsolódó mozgás, azaz a mozgás hiánya is paralell: nem történis semmi sem bent, sem kint, nem változik semmi, jellemfejlődéseknek nincs nyoma. A teleologikum szinte minden formája hiányzik ebből a világból, ezekben a szövegekben. Nincs cél, nincs jövő és nincs előrehaladás.

A Görbe utca annyira periféria, hogy innen nincs merre tovább - a hamvába holt remények kilátástalan, változatlan tere ez. Csupán egyvalaki – aki egyébként kivételt képez azzal, hogy nem az utca lakója – igyekszik valamiféle szakralitással felruházni az utcát. Végző Márton, a református lelkész nem képes feldolgozni azt, hogy Isten ege alatt létezhet ilyen hely. „Ezeket? Isten? A saját képére?”¹³ - gondolkodik el az utca lakóiról, akiket nem ért, s akik épp ezért rendkívüli módon felkeltik érdeklődését. Bár ezt soha nem mondja ki, valószínűleg a világrend állna helyre benne, ha valami érdekes régészeti leletet fedezne fel itt, ezen a szó szerint Isten háta mögötti helyen. „(...) meg a református pap, aki a falu történelmét írja már vagy harminc éve, és azt reméli, hogy valami igazi régészeti lelettel a semmitmondó történet

¹³A mi utcánk. 60.o.

valami szenzációs fordulatot vesz.”¹⁴ Ő az, aki reménykedik abban, hogy mégiscsak valami cél adható ennek a „történetnek”, értelem ennek a helynek, ha más nem, régi leletek feltárásával. Jellemző, hogy a változást ő sem a jövőtől, hanem voltaképpen a régmúlttól várja. Segítségét abban, hogy a Görbe utcának mégiscsak valami „haszna”, célja, jelentése legyen. De nem lesz.

A Görbe utca speciális helyként való értelmezésébe Foucault heterotópia-elméletét is be lehet vonni. A francia filozófust – mint pályája során oly sokszor – azok a helyek foglalkoztatják, „melyeknek megvan az a különleges tulajdonsága, hogy kapcsolatban áll az összes többivel, ám olyan módon, hogy eközben felfüggeszti, közömbösíti vagy visszájára fordítja az általa megjelölt, visszavert vagy visszatükrözött kapcsolatokat.”¹⁵ Ezeket, a hagyományos terekkel egyszerre kapcsolatban álló, azokat mintegy kifordító tereket két nagy csoportra osztotta: utópiákra és heterotópiákra. Míg előbbiek léte irreális, addig utóbbiak valóban létező, kézzelfogható, beazonosítható terek, melyeket Foucault két nagy csoportra oszt: a válság egyre inkább eltűnőben lévő heterotópiái és a deviancia heterotópiái. A deviancia heterotópiái azok a helyek, „ahol azokat az egyéneket helyezik el, akiknek a viselkedése az átlaghoz, illetve a megkövetelt normákhoz képest deviánsnak minősül.”¹⁶ *A mi utcánk* tere ennek a feltételnek egyértelműen megfelel, hiszen a Görbe utca azok gyűjtőhelye, akiktől a társadalom szabadulni akar, akiket a perifériára utal, mintegy láthatatlanná téve őket. Deviánsak az itt lakók, hiszen nem dolgoznak, isznak és semmi, de semmi jövőképük nincsen, egyértelműen képtelenek beilleszkedni a társadalomba (másik kérdés, hogy nagyrészt önhibájukon kívül kerülnek ebbe az állapotba). Ők a társadalom kiteszítottjai, akik térben is elkülönülnek a „normális” világtól. Ugyanakkor létükkel tükröt tartanak annak a világnak, mely kivetette őket. Így tehát nyugodtan értelmezhető ez az utca a deviancia heterotópiájaként. Foucault vázlatos problémafelvetése különböző elveket határoz meg, melyek többé-kevésbé teljesülnek egy heterotópiában (ezekből nem teljesül mind, vagy nem egyértelműen). Az egyik ilyen alapelv szerint „a heterotópiák általában az idő feldarabolásával járnak, vagyis valami olyasmit eredményeznek, amit a tiszta szimmetria kedvéért heterokroniának nevezhetünk: a heterotópiák működése csak akkor teljesezhet ki, ha abszolút szakadás áll be az emberek és a hagyományos emberi idő viszonyában: így tűnik elő, mennyire heterotopikus hely a temető...”¹⁷ „A temető ideje ugyanis akkor veszi kezdetét, mikor az emberi élet elvész, mikor az egyén belép

¹⁴A mi utcánk, 51.o.

¹⁵Michael Foucault: *Eltérő terek*. (ford.: Sutyák Tibor) In: Uő.: *Nyelv a végtelenhez*. Latin betűk, Debrecen, 2000. 149.o.

¹⁶Eltérő terek, 151.o.

¹⁷Eltérő terek, 152.o.

„szertefoszlásának és eltörlődésének kvázi-örökkévalóságába.”¹⁸ Bár a Tar Sándor kötetében megjelenő utca nyilvánvalóan nem temető, hasonló vonásokat kétségtelenül mutat. Innen sem kínálkozik visszaút, s itt is vége szakad a voltaképpen „normál” időnek, a szereplők biztos – ha egyelőre még nem is fizikai – megsemmisülésük és szertefoszlásuk zárt és időtlen terébe lépnek, mely nem is élet már, csak lassú, kínnal teli vegetáció. A Görbe utca – képletesen értve – az élve eltemetettek gyűjtőhelye. Másik alapelv szerint a heterotópia nyitások és zárások rendszere, mely elszigeteli, ugyanakkor átjárhatóvá, befogadóvá is teszi a speciális teret. A heterotopikus helyekre nem juthatunk be csak úgy, hanem át kell esni bizonyos beavatási szertartáson, szertartásokon. Bár a térbe bárki betévedhet, valódi bejutást csak bizonyos gesztusok megtétele jelent. A Görbe utcán is végigmehet bárki (bár ez ritka jelenség, a postáson és a már említett lelkészen kívül nem igen vetődik erre senki), de mégis kívül reked, nem lesz a tér valódi része. A beavatás itt egyértelműen az ivás, a kocsmában történő kollektív lerészegedés. Az ide érkező újoncok csak ezen „próbatétel” után válhatnak a közösség, a tér teljes jogú tagjává.

A mi utcánk kapcsán nyilván még kérdések egész sora merülhet fel, érdemes lenne elgondolkodni például azon, miért hívnak itt mindenkit máshogy, mint az anyakönyvezett neve, vagy azon külön személyiségek-e a kötet szereplői, vagy csupán egyazon típus különböző megvalósulásai. A referencialitásról, a rendszerváltás utáni időszak nagy veszteseiről, ennek a rétegnek a hiteles bemutatásáról, a sajátos, ironikus humorról is lehetne írni. A fentiekben azonban csupán egy térszempontról értelmezés igyekezett bizonyítani azt, hogy Tar Sándor szövegei igenis érdemesek az alapos végiggondolásra, realista jellegük nem ad felmentést a szoros és értő olvasás és interpretáció elvégzése alól.

¹⁸Eltérő terek, 152.o.

Tar Sándor: A mi utcánk

Budapest, 1995, Magvető, 208 p.

Tar Sándor pályájának kismagasló szakasza a kilencvenes évek, ekkoriban jelennek meg legfontosabb művei: → **A te országod** (1993) és a *Lassú teher* (1998) között ~ a korpusz ötödik kötete. Az 1995-ös könyv írásait a Beszélő korábban már folytatásokban közölte. Az évtized során a szerző pályáját és műveit egyre nagyobb figyelem övezi, a magyar prózában zajló szemléleti változás hatására ugyanis ekkoriban kezd újra előtérbe kerülni a történetelvűség, és ebbe a folyamatba jól illeszkedik Tar Sándor realista ábrázolásmódja, mely témáját és megszólalásmódját tekintve is erősen kötődik a móríci parasztnovellák hagyományához.

A ~ szövegei a korábbi írásoknál rövidebbek, sűrítettebbek és itt már egyértelmű az elmozdulás a nagyepikai műfajok felé, a harmincegy elbeszélést tartalmazó könyv regényként vagy novellafüzérként is olvasható. Az író kezdetben szociografikus portrék készítésében gondolkodott, de ahogy ezek a portrék sokasodtak, egyre több lett köztük az összefüggés, a visszatérő szereplő vagy motívum. Az elbeszéléseket legerősebben mégis a közös tér, a címben is megjelölt utca szervezi egységbe, itt futnak össze a különbözőségükben is rendkívül hasonló életsorsok. Egy utca, mely „harminc-nyolcvan ház a falu szélén, az elején kocsmá és buszmegálló, lakóinak fele nyugdíjas vagy munkanélküli segélyből él, azt sem tudják, hogyan.” A Görbe utca, a falu szélén található földút igazi senkiföldje, metaforikusan is megragadja azt a peremhelyzetet, melyben az itt lakók élnek, vagy helyesebben tengetik életüket. A Debrecen környéki falu poros utcájának lakói mind a periféria figurái, munkanélküli, megrokkant, beteg emberek, kilátástalan és reménytelen élethelyzetben. A halálos beteg fiát ápoló Vida bácsi, a régészeti leletek után kutató lelkész, az agyvérzéses feleségébe szerelmes Béres, a folyamatosan kerékpárjára támaszkodó Ocsenás és a többiek mind szebb napokat látott emberek, akiknek a Görbe utcai zsákutcába fut be az életük, hogy aztán soha ne is találjanak innen kiutat. A tér zártsága a helyhez kötöttséget, determináltságot erősíti. Vannak menekülési kísérletek, ezt a novellák címei is hangsúlyozzák (*A szökés; Néha úgy elmennék; El valahová*). Az öngyilkosság, a falu elhagyása mind menekülési lehetőségek, ám ezek rendre kudarccal zárulnak, azt implikálva, hogy nincs ezekből az életekből nincs kiút, az ember a saját sorsa elől nem menekülhet. Az egyetlen kitörési pont az alkohol, a folyamatos bódultság, az állandósult máshol-lét lehetősége. ~ hősei egytől-egyig alkoholisták, az utca három, alkohol vásárlására alkalmas tere (Misi presszó, Piroska néni bögrecsárdája és a kisbolt) szociális életük terepe, egyben a szöveg strukturális csomósodási pontja, a szereplők találkozásainak, interakcióinak színhelye.

Tar Sándor az eszköztelenség látszatát keltve, mégis rendkívül érzékletesen képes megidézni a vidéki munkások rendszerváltás utáni lecsúszását, illetve általában a félrecsúszott, soha ki nem javítható sorsokat, a sokszor állati szintre süllyedő vegetációt. A realista próza kódjait használva sokszor a szociográfia irányába nyit, egy társadalmi réteg tipikus csoportját, annak életmódját mutatja be. Olyan csoportét, melynek figuráit jól ismeri, hiszen bizonyos szempontból ő maga is közülük való. Ezért van, hogy ~ minden szociografikussága ellenére sem olvasható tudományos, szenttlen tudósításként, hiszen a távolító gesztusok és a szándékolt tárgyilagosság mellett nagyon erőteljesen jelen van benne a részvét, a megértés. A legtöbbször egyes szám harmadik személyű narrátort alkalmazó elbeszélésekbe többnyire függő beszédként épül be a szereplők töredezett, korlátozott kódú beszédmódja, s ahogy ez a két nyelvhasználat egybesimul, különbözősége ellenére is képes egységbe forni, épp ez mutatja a megértés jelenlétét. Ezzel a (szövegszervező eljárásokban is megmutatkozó) empátiával szorosan összefügg a kötet megdöbbentő, erőteljes és bizarr humora. Tar Sándor tragikus történetei az emberi szenvedés legmagasabb szféráiból szólnak, mégis, szinte minden szövegben ott bujkál a nevetés, mert a szereplők képesek kigúnyolni saját magukat, ironizálni

saját sorsaik alakulásán. A szerző pedig nem kinevetteti őket, hanem velük együtt nevet - abban a világban, ahol igazából már nem marad más csak ez a keserű, megfáradt nevetés.

ANGYALOSI Gergely: Könnyek és röhögés. Tar Sándor: A mi utcánk. In: Uő: Romtalanítás. Kritikák, esszék, tanulmányok. Budapest, Kijárat, 2004. 119-125.p.

BÁNYAI János: A mi utcánkból jöttek. Híd, 1996/1. 72-74. p.

DECZKI Sarolta: A kizökkent utca. In: Töredékes dialektika (szerk: Bartha Judit és Gyenge Zoltán). Budapest, L' Harmattan, 2018. 279-285. p.

SZILÁGYI Márton: Túl a reményen. In: Ex Symposion, 2006/57. 13-18.p.

Tar Sándor: A 6714-es személy
Budapest, 1981, Magvető, 138 p.

Tar Sándor írói pályája a Mozgó Világ 1976-os szociográfiai pályázatával indult, melyet a *Tájékoztató* című novellájával meg is nyert. Ez az írás a cenzúra miatt csak szamizdatkiadványban, a Kenedi János által szerkesztett *Profilban* jelenhetett meg. Valószínűleg ez a siker ösztönözte a szerzőt arra, hogy viszonylag későn (a ~ megjelenésekor már negyven éves), de megkezdje írói pályafutását. Első kötete az 1981-ben megjelent ~ című novelláskötet, melyben már érett, kiforrott hangú íróként lép az olvasóközönség elé, s mellyel a legjobb első prózakötetnek járó díjat is elnyerte. Talán kései pályára lépése és a mögötte álló több évtizedes gyári munkás lét is oka annak, hogy soha nem vált igazán íróvá, elismert érdemei ellenére sem volt képes beilleszkedni ebbe az értelmiségi közösségbe. A nyolcvanas évek prózapoeitikai tendenciái pedig elsősorban az ún. „szövegirodalomnak” kedveztek, a hagyományos, realista kódú történetmesélés háttérbe szorult s így Tar Sándor prózája is – bár az elejétől fogva elismert és pozitívan értékelt - elszigetelt, társtalan szövegvilág maradt.

A kötet novelláinak ábrázolásmódja a szociográfia hagyományaira épít, de az írások szereplői nem csak egy-egy társadalmi réteg szócső-szerű képviselői, hanem egyenként, egzisztenciális küzdelmeik közepette nagyon részletesen és árnyaltan bemutatott figurák. A környezet és az életmód ábrázolása mellett (és azzal szoros összefüggésben) Tarnál nagyon fontos a lélektani, pszichológiai dimenzió. A novella műfaji sajátágaiból és terjedelmi korlátaiból adódóan nem egy-egy sors hosszúra nyújtott bemutatását, sokkal inkább egy tipikus élethelyzetbe való tömörítését kísérlik meg az írások. Hogyan lehet kibírni a kilátástalanságot, meddig lehet hordozni a reménytelenséget? Szembe lehet-e nézni vele, el lehet-e szökni előle? Ezek a kötet (és Tar egész pályájának) legfontosabb kérdései. ~ címadó novellája egy Pestről induló, túlsúfolt, részegekkel teli munkásvonat. A hétvégére, ünnepekre hazatérő munkások tömege jelenik meg ebben a furcsa, zárt, fullasztó térben. Az elbeszélő rövid szólamait, leíró bekezdéseit az ő félbeszakadt, töredékes dialógusaik szakítják meg, beszélgetéseik foszlányaiból, félmondataiból lehet következtetni életmódjukra, szokásaikra, lélethelyzetükre. Ennek a párbeszéd-töredékekből összeálló tablónak a tipikus figurái jelennek meg a kötet összes írásában, hol egy-egy hőst állítva a középpontba (*Dáliák, Celofánvirágok, Téli történet*), hol megint tablószerűen felmutatva emberek csoportját (*Éjszakai műszak*). Az ingázó vagy vidéki, munkásszállokon élő munkások ábrázolása a kötet uralkodó témája, és állandó téma marad Tar Sándor egész életművében. A szikár, feszes, sallangoktól mentes szövegek a társadalom peremén, az állandó monoton munkában élő, előrejutni képtelen sziszifoszi sorsokat mutatják be, a magyar gyárak dolgozóit, kisebb részben az apró falvak, tanyák lakóit a '70-es, '80-as években. A társadalmi szolidaritás is lényeges eleme ezeknek a történeteknek, hiszen a szerző egy olyan világról tudósít, melynek „hősei” nem képesek hallatni a hangjukat. Ennek kapcsán írta Esterházy Péter Tarról, hogy „akik nem tudnak beszélni, azok helyett annak kell beszélni, aki tud.” Ezt tökéletesen meg is valósítja és hangot ad annak a rétegnek, mely a perifériáról képtelen képviselni saját magát.

Bár ~ művei a kisemmizettekről, a társadalom szélére állítottakról szólnak, nélkülözik a harcos, lázadó felhangot; a társadalmi igazságtalanságokról megvilágító erővel, de kommentár és értelmezés nélkül adnak hírt. Talán ennek köszönhető, hogy sem a népi írók, sem a munkásszociográfia irányzata nem tudta zászlajára tűzni sem ezt a kötetet, sem az életművet, különállását az ideológiai/politikai szál teljes hiánya magyarázhatja. Tar Sándor nem kívülről, hanem belülről mutatja meg ezt a világot, szövegei rendkívül plasztikusak, az éjszakai műszak dübörgő gépei, a tömött vonatok tömény emberszaga, vagy a munkásszállók olajos, nehéz levegője szinte fizikai realitásként jelennek meg a kötet olvasása közben. Mindezt egy nagyon egyszerű nyelvhasználattal éri el, de egyszerűsége csak látszólagos, erőteljes hatását az elbeszélői hang látszólagos objektivitása és a szereplők beékelte megszólalásainak

személyessége között keletkező feszültség adja.

DECZKI Sarolta: Változatok az otthontalanságra: albérletek, munkásszállások, ingázás, bejárás. In: Tar Sándor: Tájékoztató. Déri Múzeum, Debrecen, pp. 239-257.

SZÉKY János: Névtelenek krónikása. In: Új Írás, 1982/2. 109-110. p.

SZILÁGYI Zsófia: Nem ugyanannyi. Tar Sándor és Móricz Zsigmond. In: Ex Symposion, 2006/57. 81-91.p